

poging gedaan om zijn broer te redden. Ronduit ontluisterend is vervolgens dat de Dutchbat-soldaten in de VN-bar kratjes Heineken en sloffen Marlboro-sigaretten onder elkaar verdelen, terwijl Hasan er 'huilend en snikkend' in een hoekje bij staat. Hij weet wat er te gebeuren staat. Ik hoef u niet te vertellen dat het allemaal nog niet zo lang geleden en ook nog niet zo ver weg heeft plaatsgevonden, wél dat u *De tolk van Srebrenica* beslist moet gaan lezen! Zelf heb ik in 2019 Srebrenica en omgeving met een aantal (oud-)collega's mogen bezoeken. Het verhaal van wat daar is gebeurd, gaat dan nog meer onder je huid zitten. Het is echt een aanrader om deze zwarte bladzijde uit de Nederlandse geschiedenis eens met leerlingen te bezoeken.

Gert Moleman

De inspiratiebron voor James Bond

Onze man in New York.

Hoe nepnieuws Amerika de Tweede Wereldoorlog in trok. *Henry Hemming* (Omniboek, Utrecht 2020), 368 blz., € 15,00

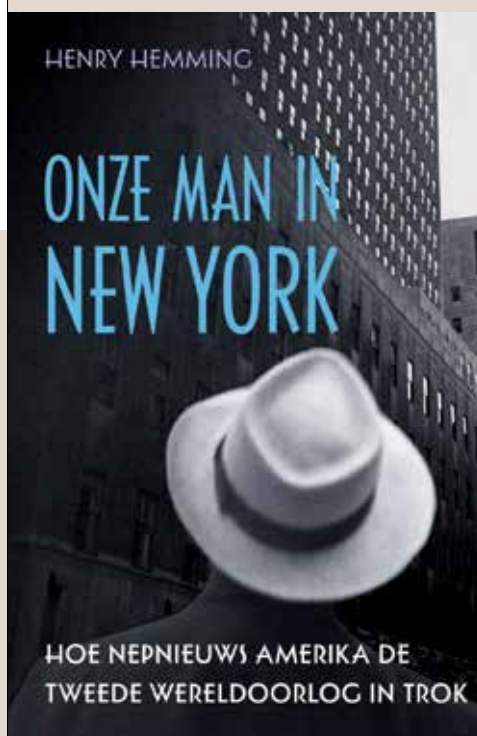
Op 21 juni 1940 meert de oceaanaanstormer *Britannic* in New York aan, met aan boord Bill Stephenson. Hij is van de Britse inlichtingendienst MI6 en heeft als opdracht meegekregen Amerika bij de oorlog te betrekken. Groot-Britannië staat het water aan de lippen. Het beschikt over een slecht onderhouden leger, en voelt door bombardementen, getorpedeerde schepen en ander zwaar verlies de hete adem van nazi-Duitsland in de nek. Churchill en de zijnen beseffen dat alleen met de hulp van de Verenigde Staten een invasie

en bezetting kan worden voorkomen. Maar aan de overkant van de oceaan zitten weinigen op een oorlog heel ver weg te wachten. De meesten hebben nog hun buik vol van de vorige wereldoorlog. Ook staan velen niet onwelwillend tegenover Hitler. So-wieso verkiezen zij hem boven Stalin, in hun ogen een nog groter kwaad. Een opiniepeiling gaf aan dat slechts zeven procent voor het sturen van gevechtstroepen naar Europa is. Bill Stephenson, afkomstig uit 'de rosse buurt' van Winnipeg, in de Grote Oorlog 'een onverschrokken piloot' geweest, daarna een succesvolle ondernemer met een netwerk in Berlijn (dat bij de Britten ontbreekt), zal in de eerste plaats het antioorlogssentiment in Amerika moeten veranderen. Het lijkt een onmogelijke missie. Hij moet onder meer de strijd aanbinden met de isolationisten en het almaar machtiger wordende *America First Committee*. Dat heeft bovendien als woordvoerder en promotor de ongekend populaire luchtvaartpionier Charles Lindbergh. Verder zal hij president Franklin D. Roosevelt moeten overhalen. Die had zijn kiezers, ook al gaat zijn sympathie naar Engeland uit, voor een derde termijn in het Witte Huis beloofd Amerika buiten de oorlog te houden. Het belet Bill Stephenson

allemaal niet om voortvarend aan de slag te gaan. In een penthouse aan het Central Park en vervolgens op de vierendertigste verdieping (een paar etages boven het Japanse consulaat!) van het Rockefeller Center vindt hij al snel manieren om een pro-Engelse en een anti-Duitse sfeer in Amerika te creëren. Vooral het verspreiden van nepnieuws (ook toen al!) met Hitler als de kwade genius, die kan worden verslagen, zodat een interventie geen verspilling van geld en energie is,

'Het succesvolste staaltje fake news is een "geheime kaart" met daarop plannen van de nazi's om heel Zuid-Amerika en een deel van Centraal-Amerika te veroveren'

werkt door middel van kranten, de radio en het bioscoopjournaal uiterst effectief. Hij laat zijn vele nieuwe medewerkers (onder wie Roald Dahl) tal van 'sibs' (van het Latijnse *sibillare*: fluisteren) bedenken. Zo lanceert zijn 'geruchtenfabriek' het verhaal over een spectaculaire Britse parachutistenaanval op een Duits vliegveld, de vernieling van dertig vliegtuigen en het vervoer van veertig Duitse krijgsgevangenen over zee naar Engeland. Ook de inhoud van een 'onderschepte' brief over een Duitse coup in Bolivia zorgt in het land voor commotie en tweedracht. Het succesvolste staaltje *fake news* is een 'geheime kaart' met daarop plannen van de nazi's om heel Zuid-Amerika en een deel van Centraal-Amerika te veroveren. Ook president Roosevelt, die deze via de COI (voorloper van de CIA en op instigatie en met medewerking van Bill Stephenson opgericht) onder ogen krijgt, is van de echtheid overtuigd. In zijn radiotoespraak op 27 oktober 1941 haalt hij met scherpe bewoordingen het document aan. Het vormt volgens hem het ultieme bewijs dat Hitler de Verenigde Staten serieus bedreigt. Ruim een jaar na zijn aankomst heeft Bill Stephenson en zijn organisatie ▶

de antioorlogsstemming zodanig weten te kantelen, dat president Roosevelt, niet meer gehinderd door de publieke opinie en het Congres, de Britten openlijk de helpende hand kan bieden. In zijn voorwoord vertelt de Britse non-fictieschrijver Henry Hemming dat zijn ouders vaak over Bill Stephenson spraken. Die was met zijn opa en oma bevriend en had het leven van zijn vader als peuter gered. Vermoedelijk zullen deze voor hem memorabele feiten zijn nieuwsgierigheid hebben gewekt naar de Canadees-Britse spion, die Ian Flemming (een van zijn assistenten) als model gebruikte voor James Bond. Hij heeft zijn hoofdpersonage, na bestudering van voorheen geheime documenten en een veelheid van andere bronnen, in vijftig hoofdstukken nauwgezet en gedetailleerd neergezet. Ook aan tal van andere belangrijke personen rond hem schenkt hij volop aandacht: de reeds genoemde Charles Lindbergh, die overduidelijk met de nazi's heulde en antisemitische trekken vertoonde, kolonel Bill Donovan, de baas van de nieuwe inlichtingendienst met wie zijn naamgenoot (en ook de president) zeer vertrouwelijk omging, Franklin D. Roosevelt, die Groot-Brittannië al snel in het geheim met Amerikaanse hulp tegemoetkwam. Ook enige Duitse opponenten, die door het leggen van contacten met militairen en zakenlieden en een twitter avant la lettre (met als basis het 'frankeringsprivilege' van Congresleden) Amerika afzijdig probeerden te houden, en nog vele anderen. Daarnaast legt hij wat betreft de Britse beïnvloedingscampagne verbanden met het fenomeen in onze tijd. Nog vers in het geheugen liggen de verzonnen berichtgevingen en manipulaties vanuit Rusland een half decennium geleden, waaraan de Amerikaanse president Trump waarschijnlijk zijn verkiezing heeft te danken. In het bijzonder voor 'liefhebbers' van de Tweede Wereldoorlog is *Onze man in New York. Hoe nepnieuws Amerika de Tweede Wereldoorlog in trok* een uitermate boeiend boek om te lezen.

Gert Moleman

Sport in oorlogstijd

Door wilskracht zegevieren.

Sport in de Tweede Wereldoorlog.

Jurryt van de Vooren (Balans Amsterdam 2020), 240 blz., € 19,99

Volgens historicus Jurryt van de Vooren heeft sport tijdens de Tweede Wereldoorlog voor paradoxale situaties gezorgd: 'waar de ene bevolkingsgroep afleiding vond, werd een andere bevolkingsgroep uitgesloten, gedeporteerd en vermoord.' Wat het eerste betreft, stelt hij dat in de oorlog nog meer dan in de jaren daarvoor sport populair was. Het aantal georganiseerde sportbeoefenaars toont een spectaculaire groei van 180.000 in 1930 naar ruim 400.000 in 1943. Ook wedstrijden werden massaal bezocht. Vooral het voetbal had met volle stadions over belangstelling niet te klagen. Soms verruilden mensen zelfs hun voedselbonnen voor een kaartje. Bezoekers bleven toenemen tot aan het einde van de zomer van 1944. Toen werden de competities niet meer gestart, als ze al niet waren gestopt. Spelerstekort, verordeningen, de avondklok en niet in het minst vernielde bruggen maakten het reizen en daarmee het spelen van uitwedstrijden zo goed als onmogelijk. Toch verbreedert sport. Dat gold zeker tijdens de oorlog. Als bekendste voorbeeld noemt de auteur de hulpactie in de hongerwinter van Heerenveen voor jonge spelers van Amsterdamse voetbalclubs. Bijna honderd hongerige spelers kregen in Friesland maandenlang onderdak en voeding. Ook de legendarische Abe Lenstra ontfermde zich over een paar voetballertjes. Zij hadden met *Us Abe* de tijd van hun leven, heeft Van de Vooren een van hen op late leeftijd nog weten te ontfutselen. Afgewisseld met massage heeft sport in de oorlogsjaren ook succesvol als revalidatietherapie gewerkt. Herstelloord was Huize

Kareol in Aerdenhout en de eerste proefkonijnen waren Nederlandse militairen, die bij de Duitse inval zwaargewond waren geraakt. Naar de mening van Van de Vooren heeft het landgoed tevens de kiem gelegd voor de gehandicaptensport in ons land. Maar niet altijd pakte de sportbeoefening positief uit. Ze veroorzaakte eveneens frustratie, afkeer en leed. Reeds genoemd is de uitsluiting van alle Joodse sporters. Ook werden er regelmatig na wedstrijden razzia's gehouden en onderduikers opgepakt, die toegegeven hadden aan de verlokking van een korte activiteit in de buitenlucht. Verder stak de bezetter al vrij snel zijn tentakels naar het verenigingsleven uit. Alle bonden en clubs moesten zich bij een overheidsinstantie aanmelden, ook de Nederlandse (sport)samenleving moest worden gelijkgeschakeld. Daardoor kwam de sport bijna volledig onder Duits toezicht. En uiteraard gebruikten de Duitsers de sport zelf als propaganda voor hun nationaalsocialistische ideologie. Bij de Nationale Jeugdstorm bijvoorbeeld werd sport in navolging van de Hitlerjugend als